

Eleştirel Pedagoji Bağlamında Öğretim Programlarına Bakış

An Overview of Curricula in the Context of Critical Pedagogy

Sinem Demir, Meral Güven

Yazar Bilgileri

Sinem Demir 
Öğr. Gör., Polis Akademisi,
Yabancı Diller ve Türkçe
Öğretimi,
sinemcaliskan@anadolu.edu.tr

Meral Güven 
Prof. Dr., Anadolu
Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri,
mguven@anadolu.edu.tr

ÖZ

Eleştirel pedagoji, bireylerin ve toplumların dönüşümünü destekleyen, eleştirel bilinci geliştiren ve sosyal adalet arayışını temel alan bir eğitim anlayışıdır. Eleştirel pedagoji anlayışı dikkate alınarak hazırlanan öğretim programları, öğrencilerin ve öğretmenlerin yalnızca akademik bilgiyi hedeflemelerinin önüne geçmekte, eleştirel bilinç ve toplumsal dönüşüm odaklı bir eğitim-öğretim sürecine zemin hazırlamaktadır. Eleştirel pedagojinin ortaöğretim öğretim programlarına ne ölçüde ve nasıl yansıdığını incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, Milli Eğitim Bakanlığının 2018 ve 2023 yıllarında güncellediği İngilizce, Türk Dili ve Edebiyatı, Felsefe, Tarih ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerine ait öğretim programları ele alınmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılarak öğretim programlarında eleştirel pedagojiyle ilişkilendirilen kavramlar (demokrasi, sosyal adalet, eşitlik, diyalog, problem çözme ve toplumsal dönüşüm) incelenmiştir. Bulgular doğrultusunda öğretim programlarında eleştirel pedagojinin yeterince vurgulanmadığı, sosyal adalet ve toplumsal dönüşüm kavramlarına sınırlı bir şekilde yer verildiği tespit edilirken; kavramların öğretim programlarındaki yeri ve kapsamı göz önünü alındığında eleştirel pedagojinin genel içeriğinden uzak olduğu görülmektedir. Araştırma sonucunda, eleştirel pedagojiyi ve eleştirel pedagojinin temel ilkelerini tam anlamıyla yansıtan öğretim programlarının geliştirilmesi önerilmektedir. Araştırma, öğretmenlerin ve öğrencilerin toplumsal sorunlara daha duyarlı bireyler olarak yetiştirilmesi için eleştirel bilinci geliştiren eğitim süreçlerinin gerekliliğine vurgu yapmakta; öğretim programlarının daha demokratik, kapsayıcı ve eleştirel düşünmeyi teşvik eden bir yapıya kavuşmasının önemine dikkat çekmektedir.

Makale Bilgileri

Anahtar Kelimeler
Eleştirel pedagoji
Öğretim programı
Eğitimde dönüşüm
Eğitim politikaları

Keywords
Critical pedagogy
Curriculum
Transformation in education
Education policies

Makale Geçmişi
Geliş: 04.11.2024
Kabul: 10.01.2025

ABSTRACT

Critical pedagogy is an educational approach that supports the transformation of individuals and societies, fosters critical consciousness and prioritizes social justice. The role of critical pedagogy in curricula constitutes an important area of investigation in terms of the necessity of transformation in education rather than target only academic knowledge of students and teachers. In the study, which examines to what extent and how critical pedagogy is reflected in secondary education curricula, the curricula of English, Turkish Language and Literature, Philosophy, History, Turkish Republic Revolution History and Kemalism courses updated by the Ministry of National Education in 2018 and 2023 were examined. Using document analysis, the concepts associated with critical pedagogy in curricula (democracy, social justice, equality, dialogue, problem solving and social transformation) were analyzed. The findings revealed that critical pedagogy was not sufficiently emphasized in the examined curricula, while social justice and social transformation were only marginally represented, and they did not fully align with the comprehensive nature of critical pedagogy. Based on the study, it is recommended to develop curricula that fully reflect critical pedagogy and its basic principles. The study emphasizes the necessity of the educational processes fostering critical consciousness to educate teachers and students as more sensitive individuals to social problems, and it draws attention to the importance of curricula that are more democratic, inclusive and critically engaged.

Makale Türü

Araştırma

Önerilen Atıf Demir, S. & Güven, M. (2025). Eleştirel pedagoji bağlamında öğretim programlarına bakış. *TEBD*, 23(1), 506-521. <https://doi.org/10.37217/tebd.1579359>

Giriş

Modern dünyada hayatta kalmak, sosyal, kültürel, politik ve çevresel sorunların getirdiği yüklerle karşı karşıya kalmaktır. Küresel iklim değişiklikleri, savaşlar, zorunlu göç, gıda, konut ve sağlık hizmetlerine ulaşım gibi pek çok farklı alanı etkileyen ekonomik durgunluk, gelir eşitsizlikleri gibi belirgin olarak karşımıza çıkan bu yükler, eğitimi de temelden etkilemektedir. Bu bağlamda, günümüz dünyasında öğretmene yüklenen ya da öğretmeni tanımlayan sorumluluklar da farklılaşmaktadır. Eşitsizliklerin, hiyerarşinin, baskın güç ilişkilerinin var olduğu geleneksel ve tek düze eğitim sistemlerinin bir paydaşı olarak rol alan öğretmenin, hayatın her alanında etkisi hissedilen bu sorunlara ve krizlere yanıt vermesi beklenmektedir (Freire, 2018a; Giroux, 2018). Toplumsal dönüşümün aktif bir öznesi olan öğretmenin, sahip olması beklenen eleştirel yaklaşım, temelde radikal eğitim anlayışına dayanmaktadır.

Radikal eğitim anlayışı, var olan eğitim uygulamalarını ve eğitim ile toplum arasındaki ilişkileri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirerek, otoriter olmayan yeni toplumsallaşma biçimlerinin geliştirilmesini teşvik etmektedir (Spring, 1997). Geleneksel ve modern eğitim anlayışlarının ötesinde radikal eğitim yaklaşımı, toplumsal sorunları tespit etmeyi ve eleştirel düşünme yoluyla öğrencilerin gerçek resmin tamamına ilişkin bakış açılarını genişletmeyi hedeflemekte; sosyal adaletsizlikleri ortaya çıkararak öğrencileri harekete geçmeye yönlendirmekte ve ataerkilliğin, ırkçılığın ya da sosyo-ekonomik eşitsizliğin sonunu hayal etmenin ve gerçekleştirmenin yollarını aramaktadır (Xavier, 2022). Radikal eğitim anlayışı, mevcut eğitim sistemini katı bir şekilde eleştirmekte iken alternatif oluşturacak eğitimin nasıl olması gerektiği konusunda da yapıcı bir tavır sergilemektedir (Kincheloe, 2008).

Radikal eğitim anlayışına göre öğretmenlerin rolleri düşünüldüğünde ise Aronowitz ve Giroux'nun (1985), "Radikal Eğitim ve Dönüştürücü Entelektüeller" adlı çalışmalarında öğretmenleri entelektüeller olarak tanımlamakta ve bu entelektüellerin aktif, yansıtıcı ve uygulayıcı olarak rol olmalarını engelleyen geleneksel yapıları ve koşulları yeniden düşünmeleri ve yeniden yapılandırmaları gerektiğini ifade etmektedirler. Öğretmenleri entelektüeller olarak görmek, öğretmenlerin neyi, nasıl öğretecekleri konusunda sorumluluk almalarını sağlamakta; teorik ve uygulamanın tutarsızlığını meşrulaştıran ideolojilere güçlü bir eleştiri getirmektedir (Aronowitz ve Giroux, 1985).

Eğitime ve öğretmene yüklenen bu sorumluluklar, daha sosyal ve eleştirel bir toplum yaratma hedefinde olan eleştirel pedagoji yaklaşımını gündeme getirmektedir. Eleştirel pedagoji, öğrencilerin başarabilecekleri şeylere odaklanmakta, bireylerin kimliklerinin şekillendirmede büyük bir etkiye sahip olan sosyal, kültürel ve politik etkenleri eğitim-öğretim sürecine dahil etmekte, öğrenci ve öğretmenlerin bilgiyi yapılandırma şekilleri, okulda verilen eğitimin kapsayıcılık derecesi ve düzeni,

öğretmen-öğrenci ve öğrenci-öğrenci arasındaki ilişki yeniden düşünülmektedir (Kincheloe, 2008). Eleştirel pedagoji, eğitim kurumlarında verilen eğitimin bireyi özgürleştirici ve bireyde eleştirel bilinci geliştiren biçimde tasarlanması gerektiğini vurgulamaktadır (Giroux, 2004).

Diyalog ilkesi üzerine kurulu olan eleştirel pedagoji, öğretmen ve öğrencilerin dünya üzerine düşünebildikleri, sorgulayabildikleri ve harekete geçebildikleri etkileşimli bir sınıf ortamı ihtiyacındadır ve öğretmenin her şeyi bilen özne; öğrencilerin ise kendi öğrenme süreçlerinde pasif nesneler olarak işlev gördüğü bankacı eğitim modeline karşı çıkmaktadır (Darder vd., 2023). Öğrenciler, problem kuran (problem posing) olarak eğitim yoluyla toplumsal sorunları sınıfa taşıyabilmeli, toplumu dönüştürebilmelidir. Bu yolla, öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri ve eleştirel bilinçleri de geliştirilebilir (Frerie, 2018a). Aynı zamanda, sosyal adaletin ve değişimin gerçekleşmesi için eleştirel bilinci geliştirmenin ve teori, eylem ve yansıtmayı içeren eğitim uygulamalarının önemi vurgulanmaktadır (Frerie, 2018a; Koç-Erdamar ve Bangir-Alpan, 2017). Okulda verilen eğitimin öğrencileri yalnızca kontrol etmekle kalmadığı aynı zamanda kontrolün ne olduğunu öğrettiğini ileri süren Apple (2004), eğitim kurumlarında yalnızca “legitimate knowledge” olarak tanımlanan geçerli ya da yasal olarak belirlenen bilginin verildiğini ifade etmektedir. Freire (2018a), eğitimin toplumu tek başına dönüştüremeyeceğini ancak toplumun da eğitimsiz değişmeyeceğini dile getirmektedir. Bu nedenle, eleştirel eğitim anlayışı ile demokratik ve özgürlükçü olmayan eğitim uygulamaları eleştirilmekte; geleneksel eğitim uygulamalarının gerçekliği sorgulanmakta ve dezavantajlı gruplara yönelik duyarlılık ön plana çıkarılmaktadır. Eleştirel pedagoji, sadece demokrasi hakkında değil, aynı zamanda demokrasi yoluyla da öğreten bir pedagojinin uygulanmasıdır. Demokrasiyi arzu etmeyi ve demokrasinin mümkün olduğuna inanmayı öğretmek pedagojinin en temel ilkelerinden biri olarak ifade edilmektedir (Giroux, 2007, s. 3).

Öğrenciler gibi öğretmenler de toplumsal değişimin araçları olarak tanımlanmalıdır ve öğretmenin rolü, toplumu sosyal adaletin var olabileceği bir yere dönüştürmek için gereken bilgi ve becerileri öğrencilere kazandırmaktadır (Ayers vd., 2008). Eleştirel bilince sahip öğretmenler, işbirlikçi ve yansıtıcı öğrenme-öğretme yoluyla öğrencilere ders kitaplarının ve tekdüze hazırlanmış materyallerin ötesine geçme fırsatı sunarak onların farklı ve daha demokratik düşüncelerini sağlamaktadır (Goldstein ve Beutel, 2007).

Eleştirel pedagoji öğrencilerin özgürleştirici bilinç geliştirmelerini, otoriteyi fark etmelerini sağlamaktadır (Giroux, 2004). Yasal gerekliliklere uygun olarak hazırlanan öğretim programları genellikle birbiriyle bir ilişkisi olmayan, önceden belirlenmiş konuları içermektedir. Bu şekilde hazırlanan programlar, yürütülmesi amaçlanan pedagojik çalışmalara temel oluştururken bu çalışmaları yönlendirmekte başarısız olmaktadır (Lizzi ve Sforzi, 2023).

Eleştirel eğitim teorisyenlerinin bakış açısına göre, öğretim programı bir çalışma programı, sınıf metni ya da ders izlencesinden çok daha fazlasını ifade etmekte; öğretim programında yer alan materyallerde, ders kitaplarında, ders içeriklerinde ve sınıf içi uygulamalarda ortaya çıkan sosyal ilişkilerdeki tanımların hangi grupları kapsadığıyla veya hangi grupları yok saydığıyla ilgilenmektedir (McLaren, 2023).

Geleneksel pedagojide, öğretmenlerin bulundukları sınıfların, eğitim programlarının, programların içeriğinin ve okulların yapısının eğitimciler tarafından şekillenmesi zordur (Kincheloe, 2008). Eleştirel pedagojinin büyük ölçekteki hedefleri, öğrencilerin bir dersin yöntemi, içeriği ve yapısı ile o dersin sosyal gerçeklik içindeki önemi arasında bağlantı kurmalarını sağlamak için tasarlanmıştır. Sınıf hedeflerine yönelik bu diyalektik yaklaşım, öğrencilerin geniş bir dünya görüşü edinmelerine yardımcı olmaktadır (McLaren, 2023).

Freire'ye (2018b) göre öğretmen ve öğrenci rolleri değişiklik göstermektedir. Eğitim ortamında yer alan diyalog ile öğretmen ve öğrenciler birbirine öğreten ya da öğrenen roller üstlenmektedir. Bu açıdan eğitim programlarının şekillendirilmesinde öğrencilerin yaşamlarında yeri ve anlamı olan konulardan yararlanmak gerekmektedir. Öğrencilerin ve öğretmenlerin yaşamlarında karşılığı olan üretken temalara yer verilmelidir. Özellikle, ötekileştirilen öğrencilerin kültürel ve bireysel değişkenlerini anlayan ve onlardaki değersizlik algısını yıkan eğitim programları benimsenmelidir (Kincheloe, 2018). Aynı zamanda öğretmen merkezli yaklaşım yerine öğrencilerin ilgi, istek, beklenti ve kişiliklerinin dikkate alındığı bir yaklaşıma geçilmesi ile öğrenci ve öğretmenlerde eleştirel bir bakış açısının oluşturulması sağlanabilmektedir (Freire, 2018b).

Buradan hareketle yürütülen bu araştırmada ortaöğretim öğretim programlarında eleştirel pedagojiye ilişkin vurgulara ne ölçüde yer verildiğinin ve öğretim programlarında eleştirel pedagojiye ilişkin yansımaların incelenmesi gereklilik arz eden bir durum olarak değerlendirilmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından onaylandıktan sonra uygulamaya konulan güncellenmiş İngilizce, Tarih, Atatürk İlke ve İnkılapları, Felsefe ve Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programları içeriklerinde eleştirel pedagojinin nasıl ele alındığı incelenmiştir. Bu doğrultuda araştırmada İngilizce, Tarih, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Felsefe ve Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programlarında;

1. “Eleştirel pedagoji” ne ölçüde ele alınmıştır?
2. “Eleştirel pedagojiye” ilişkin yansımalar nasıldır?

sorularına yanıt aranmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Ortaöğretim İngilizce, Türk Dili ve Edebiyatı, Felsefe, Tarih ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük öğretim programlarında eleştirel pedagojiye yer verilme durumunun incelenmesini amaçlayan bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi ile yürütülmüştür. Doküman analizinin birçok araştırma yöntemiyle birlikte kullanıldığı gibi araştırmanın doğasıyla ilişkili olarak tek başına da kullanılabilmekte ve bir olguyu, durumu ya da olayı anlamaya, yorumlamaya ve geliştirmeye amaçlayan basılı ya da elektronik belgelerin incelenmesi ya da değerlendirilmesine yönelik sistematik bir süreç takip etmektedir (Bowen, 2009). Bu doğrultuda, yürütülen çalışmada, İngilizce, Türk Dili ve Edebiyatı, Felsefe, Tarih, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük öğretim programlarında eleştirel pedagojiye ilişkin yansımaları incelenmek için doküman analizi yöntemi kullanmak uygun görülmüştür.

Araştırmanın Veri Kaynakları

Araştırmanın yazılı veri kaynakları, MEB tarafından 2018 yılında güncellenen İngilizce (9.-12. sınıflar), Türk Dili ve Edebiyatı (9.-12. sınıflar), Felsefe (10.-11. sınıflar) ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (12. sınıf) dersleri ile 2023 yılında güncellenen Tarih (9.-11. sınıflar) dersinin MEB'in kurumsal internet sayfasında yayımlanan öğretim programlarıdır. İncelenen bu öğretim programlarının belirlenmesinde ortaöğretimde sosyal bilimler olarak nitelendirilen derslerin öğretim programlarından oluşmasına önem verilmiş; lise türüne göre değişiklik göstermeyen derslerin öğretim programlarının seçilmesine dikkat edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın yazılı veri kaynaklarının eleştirel pedagoji çerçevesinde incelenmesi için araştırmacılar tarafından hazırlanan Öğretim Programları İçeriği Analiz Formu, araştırma sorulardan ilkinin oluşturan eleştirel pedagojinin öğretim programlarında ne ölçüde yer aldığını belirlemek amacıyla veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Ders içeriği analiz formuna ilişkin açıklamalar Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Öğretim Programları İçeriği Analiz Formu

<i>Öğretim Programları İçeriği Analiz Formu</i>				
Öğretim Programının Yılı	Sınıf Düzeyi	Öğretim Programının Adı	Öğretim Programı İçeriğinden Alıntı	Eleştirel Pedagoji Vurgusu
2018	☐ 9.sınıf	☐ İngilizce		☐ Eleştirel pedagoji
	☐ 10.sınıf	☐ Türk Dili ve Edebiyatı		☐ Eşitlik
	☐ 11.sınıf	☐ Felsefe		☐ Demokrasi
	☐ 12.sınıf	☐ T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük		☐ Diyalog
2023				☐ Sosyal adalet
				☐ Problem çözme
				☐ Toplumsal dönüşüm
		☐ Tarih		

Eleştirel pedagojinin öğretim programlarına nasıl yansıdığına ilişkin araştırmanın ikinci sorunun veri toplama aracını ise *Eleştirel Pedagojinin Öğretim Programlarına Yansımalarına İlişkin Formu*'dur. Araştırmaya dahil edilen öğretim programlarının eleştirel pedagoji çerçevesinde incelenmesine ilişkin örnek form, Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Eleştirel Pedagojinin Öğretim Programlarına Yansımalarına İlişkin Örnek Form

<i>Eleştirel Pedagojinin Öğretim Programlarına Yansımaları</i>				
Öğretim programının yılı	Sınıf düzeyi	Öğretim programının adı	Öğretim programı içeriğinden alıntı	Eleştirel pedagoji vurgusu
☒ 2018	☒ 12.sınıf	☒ İngilizce	İnsan hakları konusunda fikirlerini ifade etme (cinsiyet eşitliği, çocuk hakları...)	☐ Eleştirel pedagoji ☒ Eşitlik ☐ Demokrasi ☐ Diyalog ☐ Sosyal adalet ☐ Problem çözme ☐ Toplumsal dönüşüm

Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi

Öğretim programlarında eleştirel pedagoji yansımalarını incelemek amacıyla eleştirel pedagoji anlayışında sıklıkla yer verilen “demokrasi, sosyal adalet, eşitlik, problem çözme, diyalog ve toplumsal dönüşüm” temel kavramlarından yararlanılmış ve öğretim programlarında bu kavramlara nasıl yer verildiği incelenmiştir. Ders içeriği analiz formu ve Eleştirel Pedagojinin Öğretim Programlarına Yansımalarına İlişkin Form kullanılarak elde edilen nitel veriler, betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2016) tarafından belirtilen betimsel analizin aşamaları, “(1) betimsel analiz için çerçeve oluşturma, (2) tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi (3), bulguların tanımlanması (4) bulguların yorumlanması” dikkate alınarak analiz gerçekleştirilmiştir. Öğretim programı içeriklerinde araştırmanın odağı olan eleştirel pedagoji; öğretim programının uygulamaya koyulduğu yıl, öğretim programın adı, uygulandığı sınıf düzeyi, içerik tanımlarından alıntılar ve öğretim programında eleştirel pedagojinin vurguları olmak üzere beş başlıkta incelenmiştir. 2018 ve 2023 yıllarında uygulamaya konulan beş farklı öğretim programı kapsamına ait içerikler eleştirel pedagoji tanımları çerçevesinde belirlenen “eleştirel pedagoji”, “demokrasi”, “sosyal adalet”, “eşitlik”, “problem çözme”, “diyalog” ve “toplumsal dönüşüm” anahtar kelimeleriyle tek tek taranmıştır.

Anahtar kelimelerden en az birini içeren öğretim programları listesi oluşturulmuştur. Oluşturulan bu listede, tespit edilen anahtar kelimenin öğretim programı içerisindeki yansıması dikkate alınarak yeniden kontrol edilmiştir. Bu kontrol sonrasında oluşturulan eleştirel pedagojiye ilişkin öğretim programları, “eleştirel pedagoji”, “demokrasi”, “sosyal adalet”, “eşitlik”, “problem çözme”, “diyalog” ve “toplumsal dönüşüm” anahtar kelimeleriyle oluşturulan çerçeve doğrultusunda analiz edilmiştir. Öğretim programlarında eleştirel pedagojiye ilişkin olduğuna karar verilen göstergeler, öğretim programlarının içeriklerinden doğrudan alıntılar yapılarak sunulmuştur.

Öğretim programlarında eleştirel pedagojiye ilişkin tespit edilen bulgular, alanyazın temel alınarak öğretim programlarında yer alan ifadelerden doğrudan alıntılarla oluşturulan kanıtlar ve araştırmacıların çıkarımları çerçevesinde belirlenmiştir.

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Nitel bir araştırma olarak bu çalışmanın geçerlik ve güvenirliliği, inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlık ve doğrulanabilirlik ölçütleri kapsamında ele alınmaktadır (Ravitch ve Carl, 2019). Araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen öğretim programları MEB tarafından elektronik olarak yayımlanan resmi ve güncel programlarından oluşmaktadır. Beş farklı öğretim programının analiz edilmesiyle veri çeşitliliği sağlanmıştır. Ayrıca farklı sınıf düzeylerindeki ve disiplinlerdeki öğretim programlarının kullanılması, araştırmanın kapsamını genişletmiştir. Araştırma bulgularının tutarlılığını ve araştırmacılar arası güvenirliliği arttırmaya yönelik olarak öğretim programlarının farklı araştırmacılar tarafından incelenmesi ve karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi sağlanmıştır. Kodlama işlemi araştırmacılar arasında tutarlılık oluşturması amacıyla önceden belirlenen kriterlere göre yapılmış ve sonradan karşılaştırılmıştır.

Verilerin analiz sürecinde, Yıldırım ve Şimşek (2016) tarafından belirlenen betimsel analiz sürecinin adımları takip edilmiştir. Öğretim programlarındaki doğrudan alıntılara yer verilerek analizlerin doğruluğu güçlendirilmiştir. Çalışmada belirlenen ve kullanılan anahtar kelimeler, alanyazınla karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır.

Bulgular

Araştırma sorularından birincisini oluşturan eleştirel pedagojinin öğretim programlarında ne ölçüde yer aldığına ilişkin bu çalışmadan elde edilen bulgulara bakıldığında, 2018 ve 2023 öğretim programlarında “eleştirel pedagoji, toplumsal dönüşüm ve sosyal adalet” ifadelerini içeren bir öğretim programına rastlanılamamıştır. Bu beş farklı öğretim programının içeriklerinde eleştirel pedagojiye ilişkin kavramlara, öğretim programları hakkındaki genel açıklamalara, amaçlara, yaklaşımlara ve materyallere ilişkin bilgilere yer verilen bölümlerde de taranmıştır. Bu doğrultuda 2018 İngilizce ortaöğretim öğretim programında eleştirel pedagojiye ilişkin eşitlik (f=2), problem çözme (f=16) ve diyalog (f=16) kavramları yer alırken; programda eleştirel pedagoji, toplumsal dönüşüm ve sosyal adalet kavramlarının yanı sıra demokrasi kavramının da öğretim programında yer almadığı görülmektedir.

2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı’nda, demokrasi (f=1), problem çözme (f=2) ve diyalog (f=2) anahtar kavramları yer bulmaktadır. Felsefe Öğretim Programı’nda eleştirel pedagojiye ilişkin kavramlar incelendiğinde programda yalnızca problem çözme anahtar kavramının yer aldığı ön plana çıkmaktadır. 2023 yılında güncellenen Tarih Öğretim Programı’nda ise eleştirel pedagojiye ilişkin olarak demokrasi (f=2) ve problem çözme (f=2) kavramları vurgulanmaktadır. T.C. İnkılap

Tarihi ve Atatürkçülük Öğretim Programı'nda eleştirel pedagojiye ilişkin demokrasi (f=3), problem çözme (f=2) ve diyalog (f=1) kavramlarının bulunduğu tespit edilmektedir.

Bu çalışmanın araştırma sorularından ikincisi olan eleştirel pedagojinin öğretim programlarındaki yansımalarına ilişkin olarak elde edilen bulgularda ise eleştirel pedagojiye ilişkin kavramlara öğretim programlarında nasıl yerildiği incelenmiştir. Elde edilen bulgular, öğretim programından elde edilen örnek alıntılarla Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Öğretim Programlarında Eleştirel Pedagojiye İlişkin Yansımalar

<i>Öğretim programları</i>	<i>Öğretim programından alıntı</i>	<i>Eleştirel pedagoji kodları</i>
İngilizce	Öğrenciler, insan haklarına ilişkin jargon ve sözcüklerin anlamlarını tahmin edebilecek.	Eşitlik
	Öğrenciler insan haklarını geliştirmek için öneriler sunabilecekler.	Problem Çözme
	Öğrencilerin dezavantajlı insanların yaşadığı güçlükleri tartışabilecekler.	Diyalog- Problem Çözme
Türk Dili ve Edebiyatı	Edebiyatın toplum sorunlarını dile getirdiği, bunu yaparken toplumsal değişime etkide bulunduğu üzerinde durulur.	Toplumsal Dönüşüm
Felsefe	"Hak, adalet ve özgürlük nedir?", "İktidarın kaynağı nedir?", "İdeal devlet düzeni olabilir mi?" problemlerinden hareketle siyaset felsefesinin konusu kısaca açıklanır.	Diyalog-İdeolojik Eleştiri
	Geçmişten günümüze egemenlik sorununun temel hak ve özgürlükler açısından tartışılması sağlanır.	Diyalog-Toplumsal Dönüşüm
	Öğrencilerin ülkemizde yaşanan sorunlardan birini araştırarak birey, toplum ve devlet ilişkileri bağlamında tartışmaları sağlanır.	Diyalog-Toplumsal Dönüşüm
Tarih	Öğrencilerin...tiranlık, aristokrasi, monarşi, demokrasi, cumhuriyet ve imparatorluğu örneklerle coğrafi yapı, hayat ve geçim tarzı, soy dayanışması ve silahlı güç açısından mukayese etmeleri sağlanır.	Demokrasi
	Modernleşmeyle birlikte sosyal, ekonomik ve politik anlayışta yaşanan değişim ve dönüşümlerin gündelik hayata etkilerini analiz eder.	Toplumsal Dönüşüm
	Tarihsel bir sorunu çözmeye yönelik eylem planı hazırlar, bu doğrultuda problemi tanımlar, problemi ortaya çıkaran faktörleri analiz eder ve iyi incelenmiş tercihler arasından inandırıcı bir çözüm önerir.	Problem Çözme
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Türkiye'de ortaya çıkan ekonomik krizler (5 Nisan 1994 ve 2001 Krizi, 2008 Krizi) ve bu krizlerin toplumsal yansımaları üzerinde durulur.	Toplumsal Dönüşüm
	28 Şubat müdahalesi, 27 Nisan e-muhırası ve 15 Temmuz darbe kalkışması ile bunların etkilerine değinilir.	Toplumsal Dönüşüm
	Terörün ve terör örgütlerinin (PKK/PYD, DEAŞ, FETÖ) ortaya çıkış nedenleri ile terörü önlemeye yönelik tedbirlere 15 Temmuz 2016 darbe kalkışması örneği üzerinden değinilir.	Toplumsal Dönüşüm

Tartışma

2018 ve 2023 yıllarında güncellenen ortaöğretim İngilizce, Türk Dili ve Edebiyatı, Felsefe, Tarih ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersleri öğretim programlarında eleştirel pedagoji yansımalarının incelenmesine ilişkin bu çalışmadan elde edilen bulgularda, "eleştirel pedagoji" ifadesini içeren bir öğretim programına rastlanılamamıştır. Ancak günümüz eğitim anlayışı, değişimi

başlatacak eleştirel düşünceye sahip bireylerin yetişmesini amaç edinmekte; öğrencilerin bireysel ve kültürel farklılıklarına odaklanarak öğretim programları merkezinde ilerleyen yaklaşımlardan uzaklaşmaktadır (Freire, 1972; McLaren, 1998). Öğretim programlarının yapısından, amaçlarından ve içeriğinden bahsedilen bölümlerde eleştirel düşünen, problem çözen bireylerin yetiştirilmesinin amaçlandığı ifade edilmesine karşın (MEB, 2023); eleştirel pedagoji, okulları yalnızca öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini destekleyen ortamlar olarak kabul etmemekte aynı zamanda bireylerin bulundukları ortamı nasıl değiştirebileceklerini de öğrendikleri ortamlar olarak kabul etmektedir (Wubu, 2019). Bu kapsamda, eleştirel pedagojinin hedeflerinden bir diğeri toplumsal dönüşümdür. Öğretim programlarının içeriğinde toplumsal dönüşümü hedefleyen kazanımlar bulunmakla birlikte programlarda “toplumsal dönüşüm” ifadesine rastlanılamamaktadır. Felsefe Öğretim Programı’nda yer alan 10. sınıf ünitelendirilmiş yıllık planında 3. Ünite: Felsefenin temel konuları ve problemleri altında öğrencilerin toplumsal dönüşümüne zemin hazırlayan ideolojik eleştiriler yapabilecekleri kazanımlar bulunmaktadır. Benzer şekilde Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersleri de toplumsal sorunları ele alan kazanımlara sahiptir.

Bununla birlikte elde edilen veriler doğrultusunda, öğretim programlarında eleştirel pedagojinin önemli kavramlarından olan sosyal adalet kavramının yer almadığı görülmektedir. Eşitlik ve sosyal adalet üzerine temellenen eleştirel pedagoji, her türlü ayrımcılığın ve adaletsizliğin önünü yalnızca okul, öğretim programları ya da eğitim politikaları yoluyla değil toplumsal bir dönüşümle kesmeyi hedeflemektedir (Shields, 2014).

Eşitlik kavramı, İngilizce Öğretim Programı’nda rastlanılmasına ve ünitelendirilmiş yıllık planların içerisinde bulunmasına rağmen eleştirel pedagojiye ilişkin bir kapsamda ele alınmadığı görülmektedir. Ancak, 12. sınıf ünitelendirilmiş yıllık planda yer alan “Theme 3: Human Rights; Theme 8: Alternative Energy” ve 11. sınıf ünitelendirilmiş yıllık planında yer alan “Theme 10: Values and Norms” üniteleri, öğrencilerin toplumsal sorunlar üzerine düşünmeleri ve çözüm üretmeleri sağlayan üniteler olarak değerlendirilebilir.

Freire (1972), problem kurma sürecinin eleştirel pedagoji için gerekliliğini vurgulamakta; öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesinde problemi tanımlama, kişiselleştirme ve alternatif çözüm önerileri bulma süreçlerinin öğrenci-öğrenci, öğretmen-öğrenci arasındaki diyalogu arttıracak ve aktif katılımlı bir öğrenme ortamı oluşacağını ifade etmektedir. İngilizce Öğretim Programı hariç incelenen öğretim programlarında ifade edilen bu öğrenme ortamı, bireyde hedeflenen sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler başlığında şu şekilde açıklanmıştır.

“...Bu yetkinlikler kişisel, kişilerarası ve kültürlerarası yetkinlikleri içermekte; bireylerin farklılaşan toplum ve çalışma hayatına etkili ve yapıcı biçimde katılmalarına imkân tanıyacak; gerektiğinde çatışmaları çözecek özelliklerle donatılmasını sağlayan tüm davranış biçimlerini kapsar.

Vatandaşlıkla ilgili yetkinlik ise bireyleri, toplumsal ve siyasal kavram ve yapılara ilişkin bilgiye, demokratik ve aktif katılım kararlılığına dayalı olarak medeni hayata tam olarak katılmaları için donatmaktadır.” (MEB, 2023, s. 6).

Öğretim programlarında yer alan problem çözme temasına diğer belirlenen temalara kıyasla daha fazla rastlandığı söylenebilir. Özellikle, İngilizce Öğretim Programı’nda öğrencileri tartışmaya, çözüm veya öneri sunmaya yönelten kazanımların var olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, İngilizce Öğretim Programı’nda ünitelendirilmiş yıllık planın içerisinde yer alan “önerilen materyaller ve görevler” başlığı altında tartışma aktivitelerine (discussion time) yer verilmektedir. Ancak Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı incelendiğinde yalnızca bir kez münazara olarak ifade edilen bir etkinlik önerilmektedir. Tarih dersinde ise yalnızca 11. sınıfın son ünitesi olan “XIX ve XX. Yüzyılda Değişen Sosyo-Ekonomik Hayat” öğrencileri güncel sorunlara çözüm üretmeye teşvik eden kazanımlar bulunmaktadır.

Diyalog, eleştirel pedagojide en çok vurgulanan kavramlardan biridir. Öğrenci ve öğretmen arasında eşit katılım ve açık iletişimin gerçekleşmesinin bir aracı olan diyalog, farklı görüşlerin paylaşılmasına, sosyal konulara ilişkin daha derin bakış açılarının geliştirmesine ve eleştirel düşünmenin gelişmesine yol açmaktadır (Kusmayati vd., 2019). Diyalog yoluyla öğrenciler, toplumsal değişime yol açabilecek önemli problemleri tartışmaya, iş birliğiyle çözüme ulaşmaya cesaretlendirilmektedir (Aybar ve Bingöl, 2023). Freire (2018a), güveni, saygıyı ve karşılıklı öğrenmeyi sağlayan diyalogun eğitim yaşantılarını medenileştirdiğini de eklemektedir (Shih, 2018). Diyalog kavramı, en fazla İngilizce Öğretim Programı içerisinde yer almasına rağmen kavram en fazla “önerilen materyaller ve görevler” başlığı altında görülmektedir. Ancak öğrencilerin konuya ilişkin tartışmalar yapacakları, konuyu irdelleyecekleri ya da problemlere çözüm arayacakları kazanımlarda eleştirel pedagojinin ele aldığı diyalog kavramından bahsedilebilir.

Elde edilen bulgular ışığında demokrasi kavramına yalnızca demokrasinin terim anlamından bahsedilen bir şekilde yer verilmektedir. Oysa öğrencilerin aktif katılımcılar olmasının beklediği eleştirel pedagoji yaklaşımda doğru bir diyalogun gereklerinden biri de demokrasi kavramının öğrenciler tarafından içselleştirilmesi sağlanabilir. Freire (2018a), demokratik yeterliliklerle donanmış öğrenciler yetiştirmek için eleştirel pedagojinin altını çizmektedir.

Bulgular başlığı altında örneklendirilen kazanımlar birden fazla eleştirel pedagoji kavramını içerebilmektedir. Bu durum eleştirel pedagojinin doğasından kaynaklanmaktadır. Diyalog, eleştirel bilincin gelişmesine, toplumsal sorunların tartışılmasına ve bu sorunlara çözüm bulunmasına katkı sağlayan önemli araçlardan biridir (Shih, 2018). Bireyin özgürleşmesi ve öznelleşmesi ile öğrenen ve öğretmen arasındaki karşılıklı saygıya dayalı demokratik bir ilişkinin ancak eleştirel pedagojiyi temel alan öğretim programları ile gerçekleştirilebileceği söylenebilir (Koç-Erdamar ve Bangir-Alpan, 2017).

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma ışığında, öğretim programlarında eleştirel pedagoji anlayışının yeterli düzeyde programlara yansıtılamadığı açıkça görülmektedir. Ülkemizde olduğu gibi son yıllarda dünyanın birçok ülkesinde eğitim sisteminde geniş kapsamlı yeniliklerin ve değişikliklerin planlandığı ve gerçekleştirildiği görülmektedir. MEB (2024) tarafından hazırlanan Türkiye Maarif Modeli'nde hedeflenen “meraklı, eleştirel düşünen, iş birliği yapan, araştırmacı problem çözen ve esnek” öğrenci profili için eleştirel pedagoji yaklaşımını temel alan öğretim programları, sıkça vurgulanan bu öğrenci profili ihtiyacını karşılayabilir. Ayrıca öğretim programlarının temel yaklaşımında karar veren, sorumluluk alan ve hedefleri olan bireylerin yetiştirilmesi önceliklendirilirken bireyin olağan düzene uyum sağlamakla yetinmeyen ve aktif olarak medeniyetin kurucusu ve geliştiricisi olarak sistemde yer almasının önemi vurgulanmaktadır (MEB, 2024). Ancak öğretim programlarının yetiştirilmesi amaçlanan öğrenci profiline hizmet etmesi için daha sorgulayıcı, topluma ve toplumsal sorunlara duyarlı, sosyal adalet ve eşitlik gibi evrensel kavramların terim anlamları dışında kullanılması ve bu kavramların özümsemesine rehberlik eden bir çerçevede hazırlanması önemlidir.

Eleştirel bilinci geliştiren ve bankacı eğitim modellerinden uzaklaşılarak diyalog temelli öğrenme yaklaşımlarını benimseyen öğretim programları oluşturulabilir. Sosyal adalet kavramının yer almadığı öğretim programlarında eşitlik/eşitsizlik, sosyal adalet/adaletsizlik kavramlarının eleştirel tartışmaları cesaretlendiren bir şekilde programlara eklenmesi öğretim programlarını ve öğretmen-öğrenci yaklaşımlarını zenginleştirebilir.

Eğitim sisteminin temel ilkeleri olarak kabul edilen bu hedeflerin ve öğrenci profilinin başarıya ulaşması için sistemin en önemli paydaşlarından biri olan öğretmenlerin süreçte aktif bir şekilde rol olması programın etkililiğini ve uygulanabilirliğini arttırabilir. Değişen dünyada, eleştirel pedagoji bilincine veya farkındalığına sahip öğretmen profilleriyle teori ve uygulama arasındaki tutarsızlıkların giderilebileceği üzerine odaklanılması öğretim programları için olumlu bir katkı sağlayabilir.

Kaynaklar

- Apple, M. W. (2004). *Ideology and curriculum* (3. b.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203487563>
- Aronowitz, S. & Giroux, H. A. (1985). *Education under siege: The conservative, liberal and radical debate over schooling* (1. b.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203222034>
- Aybar, Ö. & Bingöl, Z. K. (2023). The historical background of critical pedagogy. *Adam Academy Journal of Social Sciences*, 13(1), 237-269. <https://doi.org/10.31679/adamakademi.1210568>
- Ayers, W., Quinn, T. M., & Stovall, D. (Ed.). (2008). *Handbook of social justice in education* (1. b.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203887745>

- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Darder, A., Hernandez, K., Lam, K. D., & Baltodano, M. (Ed.) (2023). *The critical pedagogy reader* (4. b.). Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9781003286080>
- Freire, P. (1972). Education: Domestication or liberation? *Prospects*, 2(2), 173-181.
- Freire, P. (2018a). *Ezilenlerin pedagojisi* (D. Hattatoğlu & E. Özbek, Çev.), Ayrıntı.
- Freire, P. (2018b). The banking concept of education. B. H. Eleanor (Ed.), *Thinking about schools* içinde (s. 99-107). Routledge.
- Giroux, H. A. (2004). Critical pedagogy and the postmodern/modern divide: Towards a pedagogy of democratization. *Teacher Education Quarterly*, 31(1), 31-47.
- Giroux, H. A. (2007). *Border crossings: Cultural workers and the politics of education*. Routledge.
- Giroux, H. A. (2018). Teachers as transformative intellectuals. B. H. Eleanor (Ed.), *Thinking about schools* içinde (s. 148-153). Routledge.
- Goldstein, R. A. & Beutel, A. R. (2007). Introduction: Why a book on "useful theory"? What makes theory "useful"? *Counterpoints*, 235, 1-11.
- Kincheloe, J. L. (2008). *Knowledge and critical pedagogy: An introduction*. Springer.
- Kincheloe, J. L. (2018). *Eleştirel pedagoji* (K. İnal, Çev.). Yeni İnsan.
- Koç-Erdamar, G. & Bangir-Alpan, G. (2017). Eleştirel düşünme algısı: Lise öğretmenleri üzerine bir araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(62), 787-800. <https://doi.org/10.17755/esosder.305631>
- Kusmayati, N. B., Mulyati, Y., Damaianti, V. S., & Sastromihardjo, A. (2019). The implementation of critical pedagogy: Building a dialogue in the classroom. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 257, 278-281. <https://doi.org/10.2991/icollite-18.2019.61>
- Lizzi, M. S. S. D. S. & Sforini, M. S. D. F. (2023). The relationship among theoretical concepts, curriculum, and teaching organization. *Educação em Revista*, 39, e35586. <https://doi.org/10.1590/0102-469835586-T>
- McLaren, P. (1998). Contesting capital: Critical pedagogy and globalism a response to Michael Apple. *Current Issues in Comparative Education*, 1(2), 27-34. <https://doi.org/10.52214/cice.v1i2.11310>
- McLaren, P. (2023). Critical pedagogy: A look at the major concepts. A. Darder, K. Hernandez, K. D. Lam, & M. Baltodano (Ed.), *The critical pedagogy reader* (4. b.) içinde (s. 75-97). Routledge.
- MEB. (2023). *Ortaöğretim Tarih Dersi (9, 10, 11. Sınıflar) Öğretim Programı*. <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=1265> sayfasından erişilmiştir.

- MEB. (2024). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni*. <https://tymm.meb.gov.tr/ortak-metin> sayfasından erişilmiştir.
- Ravitch, S. M. & Carl, N. M. (2019). *Qualitative research: Bridging the conceptual, theoretical, and methodological*. Sage.
- Shields, C. M. (2014). Leadership for social justice education: A critical transformative approach. I. Bogotch & C. Shields (Ed.), *International handbook of educational leadership and social (in)justice* içinde (s. 323-329). Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-007-6555-9_19
- Shih, Y. H. (2018). Some critical thinking on Paulo Freire's critical pedagogy and its educational implications. *International Education Studies*, 11(9), 64-70. <https://doi.org/10.5539/ies.v11n9p64>
- Spring, J. (1997). *Özgür eğitim* (A. Ekmekçi, Çev.). Ayrıntı.
- Wubu, A. C. (2019). Investigating teachers' practices of critical pedagogy: A phenomenological study. *The International Journal of Research in Teacher Education*, 10(3), 110-121.
- Xavier, S. (2022). Radical education: A pathway for new utopias and reimagining European democracies. https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47262637/Radical_education_a_pathway_for_new_utopias_and_reimagining_european_democracies_sergio_xavier.pdf/a4d87fe1-3685-0b14-67ff-ac77ef024c40 sayfasından erişilmiştir.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.

Extended Summary

Critical pedagogy is an educational approach or understanding that emphasizes fostering critical consciousness and advancing universal themes such as social justice, equality, and democracy primarily encouraged by the studies of Paulo Freire. This pedagogical approach based on radical education criticizes the traditional banking model of education, which accepts students as passive recipients of knowledge. Instead, critical pedagogy aims to promote an interactive dialogue between teachers and students and motivate students to engage with social issues critically. Besides teachers' and students' roles, critical pedagogy is also significant for designing the curriculum. Critical pedagogy broadens the scope of academic knowledge and ensures social transformation in the education process via curriculum. Therefore, this study investigates the reflections of critical pedagogy in secondary education curricula in Türkiye, focusing on English, Turkish Language and Literature, Philosophy, History, and the History of the Turkish Revolution and Kemalism. The main objective of this research is to examine the extent to which critical pedagogy is reflected in secondary school curricula in Türkiye. The researchers specifically aimed to determine whether the key concepts associated with critical pedagogy—such as democracy, social justice, equality, dialogue, problem-

solving, and social transformation—are incorporated into these curricula. Two primary questions guide the study:

1. To what extent is critical pedagogy integrated into Turkish secondary education curricula?
2. How are critical pedagogy principles reflected within specific subject areas?

This qualitative study was carried out with document analysis, a method that systematically examines and interprets written or electronic documents. Document analysis allows researchers to identify patterns, themes, and meanings within texts, making it particularly suitable for exploring curricula. In this study, the researchers reviewed the content of five curricula (English, Turkish Language and Literature, Philosophy, History, and History of the Turkish Revolution and Kemalism) updated in 2018 and 2023. The key concepts associated with critical pedagogy, such as democracy, social justice, equality, dialogue, problem-solving, and social transformation, were identified and analyzed within these curricula. Data were coded based on their alignment with critical pedagogy principles and then were subject to descriptive analysis.

The findings suggested that critical pedagogy was inadequately represented in the analyzed curricula. While there were some references to concepts such as equality, problem-solving, and dialogue, especially in the English and Turkish Language curricula, other critical components such as social justice, democracy, and social transformation were either minimally addressed or absent. However, these references in the English and Turkish Language curricula were often superficial, failing to engage students in a transformative, socially conscious learning process.

The curricula largely focused on academic content without embedding critical pedagogy's transformative principles and they were not curricula that fully promote critical thinking or social transformation. Philosophy and History curricula lacked a comprehensive framework for fostering critical thinking and social awareness. The History of the Turkish Revolution and Kemalism Curriculum, despite its focus on historical events with significant social implications, rarely integrated concepts like social justice or democracy beyond superficial mentions.

This study concluded that although the analyzed curricula updates included some elements of critical pedagogy, they were not successful in providing a comprehensive framework that aligns with its principles. Democracy, for example, was often limited to the technical definition of the term rather than encouraging students to internalize democratic values and participate actively in societal change. Social justice, a fundamental element of critical pedagogy, was almost absent, suggesting a gap between curriculum content and the goals of fostering critical, socially responsible students. Therefore, critical pedagogy remained insufficient, notably in promoting social justice and social

transformation, which were essential for designing a more equitable and democratic educational environment.

The concept of problem-solving appeared more frequently in the English Curriculum than in other subjects, where it was linked to classroom activities encouraging students to discuss and address social challenges. Dialogue, a cornerstone of critical pedagogy, was also emphasized in the English Curriculum but primarily through suggested discussion activities rather than being embedded in the curriculum's learning objectives. The curricula should prioritize interactive, discussion-based learning, where students are encouraged to question assumptions and explore multiple perspectives.

Critical pedagogy emphasizes the importance of questioning and challenging the status quo. The researchers recommend that Turkish Curriculum be revised to prioritize critical thinking skills across all subject areas. By fostering a culture of inquiry and analysis, students can be better prepared to understand and address the systemic issues they encounter in society.

The representation of critical pedagogy in secondary education curricula points to the necessity for more explicit integration of critical thinking, dialogue, and social justice into educational practices. While some curricula address problem-solving and equality, these topics are often covered in a narrow context, not encouraging students to critically engage with the broader social, cultural, and political contexts in which they experience. To enable teachers to be agents of social transformation, curricula must underscore the development of critical consciousness among students.

This study demonstrated that secondary education curricula contained limited references to critical pedagogy principles, particularly in the areas of social justice and democratic engagement. As a result, the future curriculum designs should fully embrace critical pedagogy principles that emphasize democratic participation, social justice, and inclusivity. Curricula should encourage students to critically examine their social realities and support dialogue-based learning that goes beyond traditional academic objectives. Critical pedagogy relies on teachers who are committed to fostering critical consciousness among students. The researchers recommend curricula that equip teachers with the skills to implement critical pedagogy in their classrooms, helping them facilitate discussions on social issues and model democratic values. Teachers should be encouraged to view themselves as agents of social transformation, responsible for guiding students toward critical engagement with their communities. Moreover, curriculum revisions should promote more holistic and transformative educational experiences by fostering that concepts such as social justice and equity are more deeply integrated across all subject areas. This approach would help students connect academic knowledge to real-world issues, fostering a generation of socially conscious and responsible individuals. By adopting these changes, Turkish education can move closer to achieving the goals of a transformative, inclusive, and socially responsible educational system.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu araştırmanın planlanması, yürütölmesi ve yazılı hale getirilmesinde araştırmacılar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu araştırmada herhangi bir kurum, kuruluş ya da kişiden destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmacıların araştırma ile ilgili diğeri kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma, doküman incelemesine dayalı bir çalışma olduğu için etik kurul izni gerektirmemektedir.